

SXEDIO-B.127

31.10.88: Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΒΕΡΩΦ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΑΠΕΤΡΕΨΕ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΔΕΝ ΑΝΕΛΑΒΑΝ ΑΜΕΣΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΚΑΙ Η ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΗΣ 14ΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ. ΑΚΟΜΑ ΕΠΙΚΡΙΝΕΤΑΙ ΟΤΙ ΑΠΕΤΡΕΨΕ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕ ΕΠΙΣΗΣ Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ. (Το 18ο μέρος της έκθεσης της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής για το φάκελο της Κύπρου).

Η Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής των Ελλήνων για τον φάκελο της Κύπρου κατηγόρησε στην έκθεση της τον Υπουργό Εθνικής Αμυνας Ευάγγελο Αβέρωφ ότι απέτρεψε την εφαρμογή του σχεδίου δράσης που πρότεινε ο έλληνας πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής.

Με τον τρόπο αυτό αναφέρεται στην έκθεση δεν ανέλαβαν άμεση δράση το Ναυτικό και η Αεροπορία την αυγή της 14ης Αυγούστου κατά την έναρξη της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής (Αττίλας ΙΙ).

Ακόμα ο Ευάγγελος Αβέρωφ κατηγορείται ότι απέτρεψε την αποστολή της Μεραρχίας που πρότεινε ο Καραμανλής.

Αναφέρεται στη έκθεση της Επιτροπής (18ο μέρος):

"Το πρακτικό της 14 Αυγούστου 1974 (ώρα 5.15 πρωινή) της σύσκεψης μεταξύ Πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή, Υπουργού Εθνικής Αμυνας κ. Ευάγγ. Αβέρωφ, υπουργού Προεδρίας κ. Γ. Ράλλη και των αρχηγών των ΕΔ έχει ως εξής:

ΜΝΗΜΟΝΙΟΝ

της κρίσεως αυγής 14ης Αυγούστου 1974

Περί τας 5 και 15 της 14ης Αυγούστου ο Πρόεδρος

της Κυβερνήσεως και εγώ ειδοποιήθημεν τηλεφωνικώς από τον αρχηγόν Ε.Δ. ότι ήρχισε νέα μαζική τουρκική επίθεσις εν Κύπρω.

Εσπευσα πρώτος εις το καλούμενον "Πεντάγωνον" εις το γραφείον του ΑΕΔ, έτυχα μιας συντόμου ενημερώσεως ενώπιον των 4 Αρχηγών και έκρινα την κατάστασιν απελπιστικήν. Μετ' ολίγον, περί ώραν 6ην π.μ. αφίχθη ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης συνοδευόμενος από τον Υπουργό κ. Γ. Ράλλην.

Αφού ενημερώθη επί του χάρτου περί της μορφής και της εκτός της τουρκικής επιθέσεως, διέταξεν όπως τα τρία υποβρύχια (άτινα ήδη από της παραμονής είχαν λάβει εντολήν να προχωρούν εν καταδύσει προς Κύπρον) επισπεύσουν με την μεγίστην ταχύτητα των τον πλουν των και να επιδοθούν εις τορπιλλισμούς των τουρκικών πλοίων πολεμικών ή εμπορικών, τα οποία συμμετείχαν εις την εισβολήν. Διέταξε επίσης όπως το εις Ηράκλειον Κρήτης σμήνος αεριωθούμενων απογειωθή εντός της πρωίας προς Κύπρον, και βομβαρδίση τους σημαντικώτερους στόχους που θα ανεύρη κατά προτίμησιν πλοία.

Οι κύριοι αρχηγοί εφάνησαν αμήχανοι και διετύπωσαν κατά τρόπον γενικόν αμφιβολίας ως προς την σκοπιμότητα και την δυνατότητα της επιχειρήσεως.

Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως επέμεινε, διετύπωσα σαφώς αντίθετον γνώμην, ο υπουργός παρά τω πρωθυπουργώ διεφώνησε κατηγορηματικώς μαζί του.

Επέμενε να διεξαχθή συζήτησις επί του θέματος. Η συζήτησις έλαβε χώραν, εμού ως πλέον ενημέρου επί των πραγματικών δεδομένων θέτοντας διάφορα ερωτήματα.

Εκ της συζητήσεως προέκυψεν ότι:

1. Το σμήνος θα εγίνετο ανιληπτόν από τους Τούρκους είτε διά των συστημάτων ραντάρ, είτε διά των αναφορών που θα έστελναν δι' ασυρμάτου τα τουρκικά αεροπλάνα.

Τούτο θα προκαλούσε κινητοποίησιν τουρκικών μαχητικών αεροπλάνων απογειουμένων από αεροδρόμια

των νοτίων ακτών της Μικράς Ασίας.

Ητο συνεπώς πιθανή η κατάρριψις μέρους των ιδικών μας αεροπλάνων.

Ηρώτησα αν ήτο ενδεχομένη η κατάρριψις όλων των αεροπλάνων μας. Ελέχθη ότι δεν ήτο πιθανή, αλλά τούτο εξηρτάτο από τον αριθμόν των εχθρικών αεροπλάνων που θα αντιμετώπιζαν.

2. Τα αεροσκάφη μας διά να δύνανται να φθάσουν εκεί και να έχουν μικρόν απόθεμα καυσίμων θα έπρεπε να έχουν φοτώσει δύο βόμβας αντί τεσσάρων.

Συνεπώς τα πλήγματα που θα ηδύναντο να καταφέρουν όσα αεροσκάφη θα έφθαναν επί τόπου, εμειούντο εις το ήμισυ.

3. Ο χρόνος παραμονής των εις τον εναέριον χώρον της Κύπρου θα εποίκιλλε μεταξύ 5 και 10 λεπτών της ώρας και λόγω ανεπαρκείας καυσίμων και λόγω αντιμετώπισεως εχθρικών μαχητικών αεροσκαφών ως και αντιαεροπορικών πυρών. Ούτω περιορίζετο και η ευχέρεια επιτυχίας σκοπεύσεως.

4. Μετά την ρίψιν των βομβών των, τα αεροσκάφη μας έπρεπε ή

α) να εγκαταλειφθούν υπό των χειριστών, σωζομένων δι' αλεξιπτωτιστών,

β) να προσγειωθούν εις τας βρετανικάς βάσεις της Κύπρου,

γ) να προσγειωθούν εις Λίβανον, όπως και έχει σχεδιασθή ως ορθότερον. Τούτο εσήμανε απώλειαν όσων αεροσκαφών δεν θα κατερρίπτοντο, τούτο δε δι' άδηλον χρόνον.

5. Δεδομένου ότι η ενέργεια ήτο πιθανόν να οδηγήση αμέσως εις γενικωτέραν ελληνοτουρκικήν σύρραξιν, η προστασία από αέρος του ηπειρωτικού και νησιωτικού εδάφους της χώρας, θα εμειούτο καθ' ο μέτρον θα εχάνοντο τα αεροσκάφη και οι χειρισταί του εις Κρήτην σμήνους.

6. Ετέθη μετά ταύτα το θέμα του εγχειρήματος των υποβρυχίων.

Το εγχείρημα τούτο ενεφανίζετο υπό λιγώτερον μελανά χρώματα καθ' όσον επρόκειτο περί των

καλυτέρων και πλέον συγχρόνων, υποβρυχίων μας, άτινα καταδύμενα εις μεγάλα βάθη δεν θα εγίνοντο αντιληπτά από αεροσκάφη παρατηρήσεων, πάντως μέχρις ότου πλησιάσουν και λάβουν θέσιν κατά του στόχου των.

Παρατηρήθη όμως ότι:

α) κατά υπάρχουσας πληροφορίας οι τούρκοι είχαν δυτικώς της Κύπρου εν καταδύσει τρία υποβρύχια, τα οποία εφοδιασμένα με μηχανήματα ηχοληπτικά, εφόσον ήσαν εν ακινησία, ηδύνατο να αντιληφθούν τα προσεγγίζοντα υποβρύχια.

β) τα πλείστα των πλοίων του τουρκικού στόλου είχαν εφοδιασθή με εντελώς σύγχρονα μηχανήματα ανθυποβρυχιακής επιθέσεως.

Εις το σημείον τούτο εζήτησα να ζητηώμεν μόνοι με τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως οι δυο Υπουργοί.

Εμείναμεν μόνοι και ετόνισα επιμόνως ότι τα δύο επιχειρήματα.

A. Ουδόλως θα βοηθούσαν την άμυναν εν Κύπρω.

B. Οτι ούτε την τιμήν των όπλων θα έσωζαν εφ' όσον το πιθανώτερον ήτο ότι παρά το πιθανώτερον φρόνημα και ικανότητα των πληρωμάτων μας, θα προσφέραμεν μίαν ευκαιρίαν δωρεάν θριαμβολογίας εις τους τούρκους.

Γ. Οτι δεν εδικαιούμεθα υπ' αυτάς εις συνθήκας να θυσιάσωμεν μαχητάς και να στερήσωμεν την χώραν ενός μέρους των μέσων αμύνης της.

Δυσφορών ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως συνεφώνησεν και διετύπωσεν αυστηράς επικρίσεις διότι όλα αυτά τα ανυπέβλητα εμπόδια, τα οποία "ημείς οι πολιτικοί έχομεν άλλοτε λάβει υπ' όψιν, δεν το είχαν προφανώς λάβει υπ' όψιν στρατιωτικοί οίτινες να γνώριζον καλύτερα από ημάς.

Σύμφωνος έμεινε και ο υπουργός παρά τω πρωθυπουργώ.

Εκλήθησαν μετά αύτα και πάλιν οι 4 Αρχηγοί. Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως τους εδήλωσεν ότι κατόπιν όσων είχαν αναπτυχθεί "εγκαταλείπει τα δύο

εγχειρήματα. Διέταξεν όμως όπως ετοιμάσουν το ταχύτερον δυνατόν μίαν πλήρη μεραρχίαν, εφοδιασμένην και με άρματα μάχης, όπως την μεταφέρουν εις Ρόδον και ανατολική Κρήτην ή όπου έκριναν σκοπιμώτερο, ώστε να είναι έτοιμη προς ταχείαν μεταφοράν εις Κύπρον. Ηρώτησε πόσας κατ' ελάχιστον μέρους χρειάζονται δι' αυτήν την ετοιμασίαν.

Οι κύριοι αρχηγοί εδήλωσαν ότι θα χρειασθούν τουλάχιστον **6-7** ημέρας ίσως και περισσότεραι διότι η Μεραρχία θα εσχηματίζετο από διάφορα τμήματα (και από την Ηπειρον ακόμη) η δε συγκέντρωσις των τμημάτων πλησίον λιμένων, η επιβίβασις και η μεταφορά των, απήτει χρόνον.

Δεδομένης όμως της καταβυθίσεως των τουρκικών αντιτορπιλικών υπό της τουρκικής αεροπορίας, εθεώρουν βέβαιον ότι μία τόσον μεγάλη νοσηπομπή, μη δυναμένη να περάση απαρατήρητος, θα εκινδύνευε να μη φθάση εις Κύπρον.

Ο Πρόεδρος εδήλωσεν ότι θα εξήταζεν ο ίδιος το πρόβλημα της ασφαλείας της νοσηπομπής, και διέταξε όπως οι κύριοι Αρχηγοί επισπεύσουν την ετοιμασίαν και την μεταφοράν της μεραρχίας, ήτις άλλωστε και αν τυχόν δεν μετεφέρετο εις Κύπρον, θα παρέμενε εκεί ως εφεδρεία διά την ασφάλειαν των νήσων.

Την επομένην, εις άλλην σύσκεψιν, το θέμα συνεζητήθη και με τον αντιπρόεδρον της κυβερνήσεως και Υπουργόν Εξωτερικών κ. Μαύρον. Συνεφωνήθη όπως ζητηθή από τους βρεττανούς η εξασφάλισις της νοσηπομπής. Συνεφωνήθη όπως λεχθή, εις τον βρεττανόν πρέσβυν, ότι αφού η Αγγλία ως εγγυήτρια δύναμις, και παρά τας επί τόπου βάσεις της, δεν ηδύνατο να αποκαταστήση την συνταγματικήν τάξιν, η Ελλάς, ετέρα εγγυήτρια Δύναμις, επικαλούμενη το ίδιον δικαίωμα του που επικαλείται η Τουρκία, διά να καταλάβη την νήσον, εζήτει από την Μεγάλην Βρετανίαν να της εξασφαλίση την μεταφοράν και αποβίβασιν πλήρους μεραρχίας προς προστασίαν των ελληνοκυπρίων και της συνταγματικής τάξεως.

Ο κ. Αντιδρος της Κυβ/σεως προέβη άνευ αργοπορία εις τ ο σχετικόν διάβημα. την 17ην Αυγούστου ο βρετανός πρεσβευτής εκόμισε έγγραφον επιστολην του άγγλου πρωθυπουργού προς τον Πρόεδρον της ελληνικής κυβερνήσεως.

Ενώ η επιστολή ήτο ιδιαιτέρως θερμή ως προς την προσωπικότητα του έλληνος προέδρου και ως προς το περιεχόμενον του τηλεοπτικού διαγγέλματος της 15ης Αυγούστου '74 ήτο σαφώς αρνητική προς την κάλυψιν της προαναφερθείσης νηοπομπής. Η αποστολή της εξ άλλου εχαρακτηρίζετο ως μέγα σφάλμα.

Σημειωτέον ότι η μεταφορά ολόκληρου της μεραρχίας και του πολεμικού της υλικού είχε ολοκληρωθεί την εσπέραν της Δευτέρας 19ης Αυγούστου.

Είχα απαντήσει εις τον Πρέσβυ ότι η προώθησις της μεραρχίας εις Κύπρον, δεν είχε ματαιωθεί και θα εξηρτάτο από την εξέλιξιν των γεγονότων. Ετόνισε, επιμόνως ο κ. Πρέσβυς τους κινδύνους της μεταφοράς και είχα αορίστως αλλά θετικά δηλώσει ότι περί αυτής θα μεριμνούσαμε κατ' άλλους τρόπους που ανέφερα. Εφαίνετο ανήσυχος, δεν γνωρίζω ότι υπέθεσε, ως προς τους τρόπους και θέλησε να διερυνήση τι θα εγένετο αν η Μεραρχία υφίστατο εν Κύπρω, επίθεσιν από τας εκεί πολύ υπερτέρας δυνάμεις, αι οποίαι διέθεταν και αεροπορική κάλυψιν. Απήντησα ότι θα πολεμούσα ηρωϊκά και θα εφονεύετο επί τόπου και ο τελευταίος άντρας της διά να αντιληφθή ο κόσμος ολόκληρος και ιδίως η Δύσις το μέγεθος της αδίκου τραγωδίας.

Επανέρχομαι ήδη εις όσα συνέβησαν μετά το μήνυμα Ουίλσον. Αργά την εσπέραν της 17ης με εκάλεσε ο Πρόεδρος της κυβερνήσεως και εμείναμε μόνοι. Η σκέψις του ήτο ότι παρά την θερμήν υποστήριξιν της Διεθνούς κοινής γνώμης, τα ποικίλα δεδομένα του προβλήματος (γεωγραφικά, άφρον εγχείρημα κατά Μακαρίου, απροθυμία των Μεγάλων να παρέμβουν δυναμικά της Τουρκίας κ.α) καθίστων τον χειρισμόν του κυπριακού πολύ δύσκολον και εξέθεταν την χώραν.

Διηρωτάτο μήπως υπό τας συνθήκας αυτάς έπρεπε να στείλωμε την Μεραρχίαν άνευ συνοδείας. Διά την ασφάλεαν της θα επιβαίνομεν των πλοίων, εκείνος και εγώ και μόλις η νηοπομπή απέπλεε θα ανακοινώναμε τούτο διεθνώς, πράγμα που θα ημπόδιζε τους τούρκους να τον βομβαρδίσουν. Με ηρώτησε ο Πρόεδρος αν δέχομαι και που απήντησα αδιστάκτως ναι.

Μου εζήτησε να σκεφθώ το θέμα και να του ειπώ την γνώμην μου όταν θα έχει ολοκληρωθεί η μεταφορά της Μεραρχίας εις Κρήτην.

Συνεζητήσαμε και πάλιν το θέμα, αργά την εσπέραν της 19ης . Ουδείς έτερος ήτο παρών.

Αι παρατηρήσεις μου ήσαν αι εξής:

Α. Η ασφάλεια της νηοπομπής θα ήτο κατά την γνώμην μου πλήρης.

Β. Διεθνής απήχησις θα ήτο ευμενεστάτη.

Γ. Ημείς όμως οι δύο- και ιδίως εκείνος- θα έπρεπε να επιστρέψωμεν ενώ η μεραρχία θα έμεινε. Αεροπορική κάλυψις της θα ήτο αδύνατος ο δε ανεφοδιασμός της θα εξαρτάτο από την καλήν διάθεσιν της τουρκικής αεροπορίας.

Δ. Υπό τας συνθήκας αυτάς, ανκαι σαφώς υπέρτεροι εν Κύπρω τουρκικοί δυνάμει επετίθεντο κατά της Μεραρχίας, θα έπρεπε να θεωρήται βέβαιον ότι μετά μίαν ηρωικήν αντίστασιν αρκετών ημερών, θα την συνέτριβαν. Η ήττα όμως και συντριβή μιας οργανωμένης ελληνικής Μεραρχίας θα είχεν εντελώς άλλη σημασίαν από την υποχώρησιν της Κυπριακής Εθνοφρουράς.

Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως μου είπεν ότι ακριβώς την ιδίαν ανάλυσιν είχε κάμει και ο ίδιος. Παρά ταύτα, είπε, δεν έπρεπε να αποκλεισθή το ενδεχόμενον και δι' αυτό η Μεραρχία έπρεπε να παραμείνη εν Κρήτη, τόσον μάλλον καθόσον ήτο έτσι αρκετά καλά τοποθετημένη διά να ενισχύση την άμυνα των νήσων του νοτίου και μέσου Αιγαίου".

Στο τέλος υπάρχει μνημόνιον έγγραψε υπογράφων και εδακτυλογραφήθη από συγγενή του της απολύτου προσωπικής εμπιστοσύνης.

Υπογραφή Α. Αβέρωφ-Τοσίτσας.

2.4. Πρέπει πιστεύουμε να επισημανθεί η σπουδαιότητα των "ντοκουμέντων" αυτών που παραθέτουμε πιο πάνω, γιατί απεικονίζουν τις απόψεις που εξέθεσαν τα φυσικά εκείνα πρόσωπα που αναμφισβήτητα (λόγω θέσεων και αρμοδιοτήτων (θα εξέδιδαν τις απαραίτητες διατάξεις για συγκεκριμένες ενέργειες στο στρατιωτικό τομέα προς αντιμετώπιση της κυπριακής κρίσης.

Οι θέσεις που ανέπτυξαν όσοι συμμετείχαν στις συσκέψεις αυτές αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα εάν λάβουμε υπόψη μας, ότι μετά την αποτυχία για αποτέλεσμα χειρισμών στο διπλωματικό τομέα (κυρίως λόγω της στάσης των ΗΠΑ, Αγγλίας, NATO) οι μόνοι απομένοντες χειρισμοί για την ελληνική Κυβέρνηση περιορίζονται στο στρατιωτικό και μόνο τομέα.

3. Από την μελέτη του περιεχομένου των πρακτικών αυτών (η επιτροπή μας δεν είναι σε θέση να βεβαιώσει εάν υπάρχουν και άλλα πρακτικά ή έγγραφα που διατυπώνουν διαφορετικές απόψεις) προκύπτουν τα εξής:

3.1. Απόψεις της ηγεσίας των Ε.Δ.

Και οι **4** αρχηγοί (Μπονάνος, Γαλατσάνος, Αραπάκης- Παπανικολάου) υπερθεματίζουν στη διατύπωση της άποψης ότι η όποια αποστολή είναι ανέφικτη και πέραν τούτου "χαμένη υπόθεση" στην ουσία δεν θα μπορούσε να επηρεάσει την δηδιαμορφωθείσα κατάσταση στο νησί (Βλέπε άνω πρακτικά):

Ο ΑΕΔ (Μπονάνος) αδύνατος η άμυνα με τις δυνάμεις που διαθέτει ο στρατηγός Καραγιάννης στην Κύπρο. Τεχνικώς αδύνατος η αποστολή βοήθειας. Δυνατή η αποστολή ενισχύσεως στρατιωτικών εφοδιασμένων με ελαφρά όπλα. Η βοήθεια όμως αυτή δεν είναι δυνατόν να επηρεάσει την κατάσταση.

Ο ΑΣ (Γαλατσάνος) συμφωνεί. Προτείνει όμως και συγκεκριμένα σχέδια ενέργειας δυνάμεων που υπάρχουν στην Κύπρο. Λέγει "επί λέξει": "Η μόνη δυνατότης των ημετέρων δυνάμεων είναι η

υποχωρητική κίνησης με παράλληλον τήρησιν της επαφής. "Η θέση του Γαλατσάνου παρατίθεται όπως ακριβώς διατυπώθηκε, γιατί από την εξέλιξη των γεγονότων, ήταν εκείνη που εφαρμόστηκε τελικά σε όλη τη διάρκεια των επιχειρήσεων στην Κύπρο. Είναι όμως χαρακτηριστικό ότι προχωρεί και σε περαιτέρω εκτίμηση και δηλώνει "μέχρις εσχάτων άμυνα πιθανόν να εξωθούσε τους τούρκους να προχωρήσουν και πέραν των αντικειμενικών σκοπόν των".

Ο Α.Ν. (Αραπάκης) δηλώνει: "Το ναυτικόν έχει τη δυνατότητα εκτελέσεως επιχειρήσεων εν Κύπρω, διά των Υ/Β, ωσαύτως δε μεταφορά ενισχύων μετά ελαφρού οπλισμού". Συεχίζει όμως και εκφράζει την άποψη ότι και η βοήθεια αυτή κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα δεν θα έχει.

Το περίεργο όμως στην τοποθέτηση του Αραπάκη (όπως ακριβώς είναι γραμμένο το πιο πάνω πρακτικό) είναι η επόμενη παράγραφος που έχει ως εξής:

"Ωσαύτως επεσήμανε ότι ΑΜΥΝΑ ημετέρων δυνάμεων ούσα παραβίαση της εκεχειρίας και από πλευράς μας θα δυσχεράνει πιθανώς διθνή θέση μας διπλωμούχος".

Εάν η λέξη ΑΜΥΝΑ είναι ακριβώς αυτή που χρησιμοποίησε ο Αραπάκης, τότε είναι πολύ περίεργη από κάθε άποψη η θέση του ότι η άμυνα που προϋποθέτει επίθεση των τούρκων, αποτελεί κατά οποιονδήποτε τρόπο παραβίαση της εκεχειρίας. Εάν η λέξη άμυνα είναι λάθος, στη γραπτή διατύπωση και αντί αυτής χρησιμοποίησε τη λέξη "βοήθεια" "ενίσχυση" η παρόμοια έκφραση τότε και πάλι είναι περίεργη η θέση του αυτή. Γιατί η αποστολή δυνάμεων δεν σημαίνει την ανάγκην παραβίαση της εκεχειρίας και μάλιστα όταν οι τούρκοι έχουν αποβιβάσει στο νησί **40.000** στρατό και **150-200** άρματα. Επιμένουμε στο σημείο αυτό γιατί ο Αραπάκης είναι ο ΜΟΝΟΣ στρατιωτικός που εκφέρει πολιτική κρίση (διπλωματικές δυσχέρειες χειρισμών).

Και νομίζουμε ότι εάν συνδυασθεί με το γεγονός ότι στην κρίσιμη φάση των διαπραγματεύσεων για την

εκεχειρία, κατά περίεργο τρόπο, οι Αμερικανοί τον Αραπάκη βρήκαν μόνο από όλη την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χούντας και διαπραγματεύθηκαν και συμφώνησαν τους όρους της κατάπαυσης του πυρός, δημιουργεί ερωτήματα για τη στάση του. Κατά την εκτίμηση μας ο ρόλος του Αραπάκη γενικότερα στην κυπριακή τραγωδία δεν έχει διευκρινισθεί πλήρως από τα στοιχεία που έχουμε στους φακέλους της Επιτροπής.

Ο Α.Α. (Παπανικολάου): Συμφωνεί με τους άλλους αρχηγούς περί της πλήρους αδυναμίας παροχής βοήθειας, αλλά και της αδυναμίας επηρεασμού της κατάστασης και σε περίπτωση αποστολής βοήθειας.

3.1. Οι ίδιοι όμως αρχηγοί των Ε.Δ. στη σύσκεψη υπό τον κ. Κ. Καραμανλή στις **3 Αυγούστου 1974** (βλ. Πρακτικό **3.8.740** παρ. **4** και **5**) σε ερώτηση του πρωθυπουργού: Γιατί δεν εστειλαν βοήθεια κατά την εισβολή (ΑΤΤΙΛΑ I) ή και την πρώτη ημέρα, όταν η άμυνα πήγαινε καλά, απήντησαν ότι:

Παρ. **5** πρακτικού: " Είχε από μακρού προγραμματιστεί και σχεδιαστεί η αποστολή βοήθειας, ήτις ήτο και έτοιμος. ενόψει των κινδύνων που θα διέτρεχαν οι ενισχύσεις κατά τη μεταφοράν τωνκλπ".

3.2. Το σημείο όμως αυτό που πρακτικού αποδεικνύει την παραπλάνηση, αλλά και το ψεύδος της τότε ηγεσίας των Ε.Δ. (που ενεργούσε σαν θεσμοθετημένος σύμβουλος κυβέρνησης) και του αποπροανατολισμού της πολιτικής ηγεσίας.

Διότι: Ενώ στις **3 Αυγούστου** ισχυρίζονται ότι ήταν σχεδιασμένη η αποστολή ενισχύσεων και "ήτο έτοιμος" (ασφαλώς η δύναμη των στρατευμάτων που θα αποστέλλονταν) στις **14 Αυγούστου 1974** (μετά την έναρξη των εχθροπραξιών του ΑΤΤΙΛΑ II) και την σύσκεψη στο Υπουργείο Αμυνας με συμμετοχή Καραμανλή- Αβέρωφ - Ράλλη, μετά την εντολή Καραμανλή για τη συγκρότηση Μεραρχίας στη ρητή, για αποστολή στην Κύπρο, οι ίδιοι αρχηγοί εζήτησαν **6-7** ημέρες

(ίσως και περισσότερο για να σχηματισθεί η μεραρχία" διότι η μεραρχία θα εσχημαίζετο από διάφορα τμήματα από όλη τη χώρα και από την Ηπειρο ακόμη". Οπως έλεγαν. (Βλέπε Μνημόνιο,, 14 Αυγούστου 1974, σελ. 3 και 4).

Η διαβεβαίωση επομένως στις 3 Αυγούστου των αρχηγών περί "ετοιμού" και μάλιστα από πριν στρατιωτικής δύναμης για βοήθεια στην Κύπρο ήταν "ασύστολο ψεύδος". Αλλωστε από κανέναν στοιχείο του φακέλου ή από καταθέσεις δεν προκύπτει ότι είχε εκπονηθεί συγκεκριμένο στρατιωτικό σχέδιο ενίσχυσης της Κύπρου (το σχέδιο Κ δεν εφαρμόστηκε ποτέ).

4. Χειρισμοί και αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας για αποστολή βοήθειας στην Κύπρο.

4.1. Στο κρίσιμο χρονικό διάστημα από τις 24.7.74 (μεταπολίτευση) μέχρι την εισβολή του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ (14.8.74) δύο βασικά πολιτικοί χειρίστηκαν το θέμα της αποστολής στρατιωτικής βοήθειας στην Κύπρο:

α) Ο πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής.

β) Ο υπουργός Εθνικής Αμυνας κ. Ευάγγελος Αβέρωφ.

Ο κ. Γεώργιος Μαύρος (υπουργός Εξωτερικών) είχε αποδεχθεί την άποψη (βλέπε επιστολή του) περί του ανέφικτου της αποστολής βοήθειας (όπως τον διαβεβαίωναν οι στρατιωτικοί και ο Υπουργός Εθνικής Αμυνας). Για το λόγο αυτό αναφέρει στην επιστολή του προς την επιτροπή μας, ότι ακριβώς επειδή δεν υπήρχε η δυνατότητα στρατιωτικής βοήθειας, όλη η προσπάθεια έγινε στο διπλωματικό επίπεδο.

Οι χειρισμοί του Γ. Μαύρου είναι με τις οδηγίες και η σύμφωνη γνώμη του πρωθυπουργού κ. Καραμανλή.

Ο κ. Γεώργιος Ράλλης, είχε συμμετοχή και δυνατότητα επηρεασμού για διαμόρφωση αποφάσεων ΜΟΝΟ στη σύσκεψη της 14 Αυγούστου 1974 (ημέρα έναρξης του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ). Στη σύσκεψη αυτή ο κ.Γ. Ράλλης

διαφώνησε πλήρως με τις απόψεις Αβέρωφ και αποδέχθηκε τις προτάσεις Καραμανλή.

Και όταν ο κ. Καραμανλής πείσθηκε από τα επιχειρήματα του κ. Αβέρωφ συμφώνησε και αυτός (βλ. το πιο πάνω από 14/8 μνημόνιο.

4.2. Κρίνεται σκόπιμο να διεκρινισθεί προς αποφυγή σύγχυσης ότι τα καταχωρούμενα εδώ αυτούσια τρία έγγραφα "ντοκουμέντα" έχουν τις εξής ιδιαιτερότητες:

α) Το "Συνοπτικό Πρακτικό" συσκέψεως ΥΕΘΑ και Αρχηγών ΕΔ της 13ης Αυγούστου, έχει συνταγεί από τον αντιπλοφαρχο Ι. Φωκά, το οποίο και υπογράφει (χωρίς ημερομηνία). Πλην όμως από την ιδιόχειρη σημείωση του κ. Αβέρωφ στο τέλος που φέρει την υπογραφή του και ημερομηνία 14/8 προκύπτει ασφαλώς ότι αυτό έχει συνταγεί στις 13/8 ή 14/8.

γ) Το Μνημόνιο της κρίσεως αυγής 14 Αυγούστου 1974, παρουσιάζει τα εξής προβλήματα:

Ενώ στο τέλος υπάρχει ιδιόχειρη σημείωση και υπογραφή του κ. Αβέρωφ ότι συνετάγη από τον ίδιο και δακτυλογραφήθηκε "από συγγενή του της απολύτου προσωπικής εμπιστοσύνης" δεν φέρει ημερομηνία σύνταξης.

Δεν περιλαμβάνει μόνο περιστατικά της 14ης/8/1974 (κρίσιμης ημέρας ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ) αλλά και μεταγενέστερα. (Αναφέρεται σε συνάντηση του με τον κ. Κ. Καραμανλή την εσπέραν της 19ης Αυγούστου).

Δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί η ημερομηνία σύνταξης του εγγράφου που είναι όμως ΒΑΣΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΟΥΣΙΑΣ διότι παρουσιάζει ουσιώδη αντίφαση με συνοπτικό πρακτικό της 3/8.

4.3. ΟΥΣΙΩΔΗΣ ΑΝΤΙΦΑΣΗ μεταξύ του "Συνοπτικού Πρακτικού της 3ης Αυγούστου 1974" και του Μνημονίου της κρίσεως αυγής 14 Αυγούστου 1974.

α) Στο πρακτικό της 3ης Αυγούστου 1974 (σελίδα 3 τελευταία παράγραφος) αναφέρεται επί λέξει: "...ο Πρόεδρος επιφυλασσομένως να αποφασίσει επ' αυτού, διέταξε όπως ετοιμασθεί το ταχύτερον μία ισχυρά

Μεραρχία, ώστε εάν αποφασισθεί η αποστολή της να είναι έτοιμη προς απόπλουν. Οι Αρχηγοί Ε.Δ. και στρατού εδήλωσαν ότι χειάζονται **6-10** ημέρες όπως την μεταφέρουν εις Ρόδο και ανατολικήν Κρήτην..."

Οι κύριοι αρχηγοί εδήλωσαν ότι θα χρειαστούν **6-7** ημέρας... Ο Πρόεδρος εδήλωσε ότι θα εξήταζε ο ίδιος το πρόβλημα της ασφάλειας...και διέταξε όπως οι κύριοι αρχηγοί επισπεύσουν την ετοιμασίαν και μεταφέρουν την Μεραρχία..."

γ) στην επιστολή του ο κ. Καραμανλής (σελ. **11**) αναφέρεται στην εντολή για το σχηματισμό Μεραρχίας που έδωσε κατά τη σύσκεψη όμως της **14ης** Αυγούστου **1974** και όχι στην εντολή της **3ης** Αυγούστου την οποία αποσιωπά παρά το γεγονός ότι επισυνάπτει αντίγραφο του συνοπτικού πρακτικού της **3/8**.

5. ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Αναμφισβήτητα υπάρχει σοβαρό θέμα για την αξιοπιστία των εγγράφων (εάν αποτυπώνουν πράγματι για γεγονότα ακριβώς όπως έγιναν).

Διότι:

5.1. Είναι βεβαιωμένο ότι ο κ. Κ. Καραμανλής έδωσε διαταγή στις **3** Αυγούστου για την **ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ** το ταχύτερο μιας ισχυράς Μεραρχίας.

Τούτο δεν προκύπτει μόνο από το έγγραφο πρακτικού της **3ης** Αυγούστου, αλλά και συγκεκριμένων ενεργειών που ακολούθησαν (αμέσως κατωτέρω). Και επομένως λανθασμένα ο κ. Κ. Καραμανλής επανέρχεται στις **14** Αυγούστου και επαναλαμβάνει την αυτή εντολή. Δεν προκύπτει από το Μνημόνιο ή άλλο έγγραφο ότι ο κ. Καραμανλής εζήτησε ενημέρωση για τη μη εκτέλεση της εντολής του της **3ης** Αυγούστου. Υπάρχει κενό (ερωτηματικό) στην Επιτροπή γιατί δεν επανήλθε στη σημαντική αυτή επιστολή του.

5.2 Απόδειξη του πιο πάνω ισχυρισμού είναι ότι το ΑΕΔ εξέδωσε την **Φ212/121** Δ/γή του **ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΜΕΡΑ (3.8.74)**. (Βλέπε πρακτικά επιτροπής μας της **5.11.87**,

κατάθεση Α/ΓΕΕΘΑ κ. Κουρή σελ. 56 και επόμενα, όπου περιλαμβάνεται ΟΛΟΚΛΗΡΟ το πρακτικό της υπό τον Α Υπαρχηγό ΓΕΣ Αντι/γο Επιτήδαιο συσταθείσης επιτροπής σε εκτέλεση της εντολής του πρωθυπουργού).

5.3. Στο εύλογο ερώτημα μας: Γιατί δεν ανέφεραν στον Υπουργείο Άμυνας το γεγονός αυτό κατά τη σύσκεψη της 14 Αυγούστου στον Πρωθυπουργό, την απάντηση δίνει το ίδιο το κείμενο του πρακτικού της Επιτροπής που ενσωματώθηκε στα πρακτικά. Λόγω της σπουδαιότητας παρατιθεται επί λέξει:

"ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

Εν Αθήναις την 6ην Αυγούστου, η συγκροτηθείσα κατόπιν της υπ' αριθμ. Φ.212/121/3 Αυγου. 74 Δ/γης ΜΕΟ/ΣΕ Επιτροπή συνελθούσα, ομοίως βάσει της αυτής δ/γής, προέβη εις την μελέτην της δυνατότητος οργανωτές Μεραρχίας ειδικής συνθέσεως προς αποστολήν εκτός χώρας, εξ' ης προέκυψαν τα κάτωθι:..."

5.4. Είναι προφανής ο λόγος απόκρυψης της πραγματικότητας από τον πρωθυπουργό στη σύσκεψη της 14.8.74 τη ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ μεραρχίας.

Ο μιν Καραμανλής ΣΑΦΩΣ διέταξε στις 3.8.74 τη ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ μεραρχίας.

Το ΑΕΔ όμως (μόνο του;;;;) μετέτρεψε τη διαταγή και συγκρότηση επιτροπή, η οποία "ΠΡΟΕΒΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΟΣ οργανώσεως Μεραρχίας Ειδικής Συνθέσεως προς αποστολήν εκτός Χώρας" όπως ακριβώς αναφέρει το πρακτικό.

Ετσι μετέβαλε την εντολήν από ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ σε "ΜΕΛΕΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ".

Δηλαδή παρέπεμψε το θέμα στις ελληνικές καλένδες και αλλοίωσε βάνουσα την πρωθυπουργική εντολή.

ΕΡΩΤΗΜΑ: Ποιός πήρε αυτή την απόφαση; Ποιος παραπλάνησε τον πρωθυπουργό; Ποιές δυνάμεις εκάλυψαν ή του επέβαλαν τη μεταβολή της εντολής; Από τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεση μας δεν μπορούμε να δώσουμε συγκεκριμένη απάντηση.

6. Χειρισμοί και αποφάσεις του πρωθυπουργού κ.

Κ. Καραμανλή και τα αναφερόμενα σ' αυτή που δεν αμφισβητούνται και επιβεβαιώνονται επί πλέον από τα προσκομιζόμενα έγγραφα, αλλά και από τις μαρτυρικές καταθέσεις, ο πρωθυπουργός προέβη στις ακόλουθες ενέργειες και χειρισμούς:

6.1. Στο διπλωματικό τομέα με την αξιολόγηση των συγκεκριμένων (όπως θεωρεί ο ίδιος στην 6η σελίδα της επιστολής του) τεσσάρων "δεσμευτικών τετελεσμένων γεγονότων" προέβη στους διπλωματικούς χειρισμούς του λεπτομερώς αναφέρει στην επιστολή του.

Η Επιτροπή μας δεν έχει άλλα στοιχεία από τα οποία να προκύπτουν άλλες εισηγήσεις ή απόψεις αρμοδίων ή και ειδικών περί τα θέματα αυτά που να τέθηκαν υπόψη της κυβέρνησης τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

6.2. Στο στρατιωτικό τομέα.

Ενήργησε όπως λεπτομερώς αναφέρει στην επιστολή και στα προσκομιζόμενα τρία έγγραφα (πρακτικά-μνημόνιο).

Σημειώνεται εδώ ότι όπως προκύπτει από τα έγγραφα των συσκέψεων, αλλά και την επιστολή του, υποχώρησε από την αρχική του θέση για άμεση αποστολή στρατιωτικής βοήθειας στην Κύπρο και την άμεση πολεμική δράση της αεροπορίας και του ναυτικού που έδωσε το πρωί της 14ης Αυγούστου (βλέπε μνημόνιο).

Όπως προκύπτει στην αλλαγή της απόφασης του αυτής (την οποία υποστήριξε και ο κ. Γ. Ράλλης, που μετείχε στη σύσκεψη συνετέλεσαν:

- Η θέση που υποστήριξε ο υπουργός Αμυνας κ. Αβέρωφ

- Οι εισηγήσεις που έκαναν και η αντίθεση που διατύπωσαν οι αρχηγοί των Ε.Δ.

7. Εισηγήσεις, ενέργειες και αποφάσεις του υπουργού Αμυνας κ. Ε. Αβέρωφ.

Ο κ. Ευάγγελος Αβέρωφ ως υπουργός Αμυνας από τη θέση που κατείχε τη συγκεκριμένη περίοδο, ασφαλώς με τις απόψεις και τις θέσεις που

υποστήριξε ΕΠΗΡΕΑΣΕ σημαντικό την πορεία των γεγονότων και τις αποφάσεις που πάρθηκαν και υλοποιήθηκαν.

Όπως σαφώς προκύπτει τόσο από έγγραφα στοιχεία (ανωτέρω **3** πρακτικά και μνημόνιο) αλλά και την κατάθεση του ιδίου ενώπιον της Επιτροπής μας. Ο κ. Αβέρωφ έχει διαμορφωμένη σοφή και συνολική άποψη του κυπριακού προβλήματος.

Τούτο όμως ο ίδιος δηλώνει οφείλεται στην οκτόχρονη πολιτική του πείρα και κυρίως στη θητεία του ως υπουργού των Εξωτερικών κατά την οποία χειρίστηκε σε κρίσιμες περιόδους το κυπριακό θέμα.

Οι συγκεκριμένες απόψεις του έχουν καταχωρηθεί κατά καιρούς σε δικά του κείμενα, εκτός βέβαια της διαδικασίας της επιτροπής μας.

Ειδικότερα οι απόψεις-θέσεις και η διαδικασία που ακολουθείται στην Επιτροπή μας και προκύπτουν από τα έγγραφα και την κατάθεση του έχουν ως εξής:

7.1. Από τα παρατιθέμενα έγγραφα (συνοπτικό πρακτικό της **3ης** Αυγούστου- Μνημόνιο **14ης** Ιουλίου προκύπτουν τα εξής:

α) Απέτρεψε την εφαρμογή του σχεδίου δράσης που πρότεινε ο κ. Κ. Καραμανλής μετέπεισε τον πρωθυπουργό, ο οποίος δέχθηκε τις απόψεις του). Ετσι δεν ανέλαβαν άμεση δράση το ναυτικό και η αεροπορία την αυγή της **14ης** Αυγούστου (Αττίλας **II**).

β). Απέτρεψε την αποστολή της Μεραρχίας που πρότεινε ο κ. Κ. Καραμανλής.

γ). Αποδέχθηκε την τακτική που ακολουθήθηκε από το ΓΕΕΦ στην αντιμετώπιση της προέλασης των τουρκικών στρατευμάτων του ΑΤΤΙΛΑ **II** (υποχωρητική κίνηση με διατήρηση επαφής προς αποφυγή εγκλωβισμένων δυνάμεων). Την τακτική αυτή είχαν προτείνει ο Μπονάνος και ο Γαλατσάνος στις συσκέψεις στο ΥΕΘΑ και εφάρμοσε ο Καραγιάννης στην Κύπρο.

7.2. Τις θέσεις του αυτές ο κ. Αβέρωφ υποστήριξε και ενώπιον της επιτροπής μας κατά την κατάθεση του (βλε. ειδικότερα σελ.**133** και επομε) ως

εξήγης:

Σε συγκεκριμένη ειδική ερώτηση μέλους της επιτροπής ο κ. Αβέρωφ (σελ. **183** πρακτικών) λέγει επί λέξει:

ΜΑΡΤΥΣ: Κύριε συνάδελφε, πήρα τη γνώμη των **4** αρχηγών, η οποία ήταν ανεπιφύλακτη, αλλά δεν στηρίχθηκα σ' αυτή. Στηρίχθηκα στη μελέτη του προβλήματος την οποία είχε κάνει ως υπουργός των Εξωτερικών. Διότι τα γεωπολιτικά και στρατιωτικά δεδομένα δεν άλλαζαν και τα περιγράφω στο βιβλίο μου, το οποίο τελειώνει το **'63**. Και τότε είχα πολλές συνεργασίες με το Γενικό Επιτελείο για να δούμε ποια μπορούσε να είναι η άμυνα της Κύπρου. Και είχα πεισθεί απολύτως και μου αρκούσε μια ματιά στο χάρτη για να επανέλθουν εκείνα τα οποία πίστευα και τα οποία εξακολουθώ να πιστεύω".

7.3. Η παράθεση και μόνο αυτή της περικοπής από την κατάθεση του, πιστεύουμε ότι αρκεί για να διαπιστωθεί ότι ο κ. Αβέρωφ έχει συγκεκριμένη συγκροτημένη άποψη (πολιτική) και επηρεάζει βέβαια και τους χειρισμούς σε στρατιωτικό επίπεδο για το κυπριακό θέμα.

Υποστήριξε και υποστηρίζει οι εκτιμήσεις, απόψεις και θέσεις του στο πρόβλημα της Κύπρου και ιδιαίτερα στους χειρισμούς που έγιναν στην κρίσιμη περίοδο του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ".